

FIGYELŐ

Fitz József emléke. *Kiszakított mondatok a ravatalnál elhangzott búcsúztatóból.*

Egyik könyvében ezt írta: „Mielőtt az emberek írtak, gondolataik, tapasztalataik, felfedezéseik tömege velük együtt szállt sírba s minden nemzedéknek mindent újra előlről kellett kezdenie.”

Az írás, a könyv őrizte meg a múlt megismeréseit s ma egy új nemzedék az úrt járja.

Ezzel a történeti folyamattal foglalkozott FITZ József egész életműve.

Milyen szívesen és boldogan tanított. . . aranyló csillogással folyt ajkáról a szép magyar szó, s a szöveg, amit leírt, elmondva is csengő. Tanítványai vagy hajdani famulusai az Országos Széchényi Könyvtárban — ma akadémikusok — vallhatnának róla.

Ami a magyar könyv 500 évéről tudunk, annak legalább a felét Tőle tudjuk. A magyar reneszánsznak a könyvnyomdászattal való kapcsolatáról — az ő *Hess Andrásából* — mindenestre a legfontosabbakat. Kaptunk tőle egy szívvel megírt életrajzot GUTENBERGRŐL, két miniatűr remeket: a tudomány és írásművészet átörökléséről, *A Kezdet-ről* szóló világképet. Megajándékozta nemzetét a százéves jubileum évében az *1848/49-es szabadságharc korának tipográfiai művészetéről* írt munkájával. És megajándékozta még egygel; terjedelemben is naggyal: *A magyar nyomdászat, könyvkiadás és könyvkereskedelem történetével*, amelynek második kötete kéziratban várja feltámadását.

Nem tudhatjuk, mi szunnyadt el Benne örökre. Veszélyes kor gyermeke volt; két világháború, forradalmak és ellenforradalmak nyugtalanították az alkotót. De ami elkészült, az megmarad.

*

Ezzel a tiszteletadással nem tehetjük jóvá a közömbösség ártalmait. A közömbösségét a Magányos Alkotó életsorsa iránt. Panaszos szót soha nem hallottunk Tőle.

Köszönjük Neked, FITZ József mindazt, amivel a magyar tudományt és a nemzetet megajándékoztad.

Köszönjük Neked a könyveid felett olvasva eltöltött sok csendes óra örömét. Isten Veled!

KÓHALMI BÉLA

Könyvtáraink a jogi dokumentáció szolgálatában. Szervezéseméleti szinten gyakran találkozunk annak a kérdésnek a vitájával, hogy a dokumentációs tevékenység sajátosan könyvtári feladat-e, s nyíltan vagy burkoltan felmerül a könyvtár és dokumentáció „rang”-problémája is. Vajon a könyvtári tájékoztatás egyik alapkérdése-e a dokumentáció, vagy a dokumentációs tevékenység eszköze a könyvtár?

Nyilvánvaló, hogy bármilyen fontos feladata is a ma könyvtárának a dokumentáció, emellett számos más tennivalója is akad a közönség szolgálatában. Másrészt

viszont a könyvtárakon kívül számos intézmény folytathat és valóban végez is dokumentációs munkát. Meddő lenne tehát az a vita, amely a lényeg helyett üres, öncélú szervezeti kérdések körül forogna. A lényeg pedig az, hogy a dokumentációra szükség van, s a leg-helyesebb valamennyi arra alkalmas intézmény (könyvtárak, hivatalok, kutató intézetek stb.) munkájának szakszerű és tervszerű együttműködését biztosítani s arról gondoskodni, hogy minden tudományterület rendelkezésre álljon a megfelelő dokumentáció.

A „könyvtári törvény” (1956. évi 5. sz. törvényerejű rendelet 10. §.) a könyvtár és dokumentáció viszonyát illetően világosan rendelkezik a következőkben: „A dokumentációs tevékenységet a könyvtári hálózatok erre legalkalmasabb könyvtárai mellett kell megszervezni és a dokumentációval jelenleg is foglalkozó intézményeket a szakmailag legmegfelelőbb könyvtárakhoz kell csatolni.” Ez alól a rendelkezés alól a törvényerejű rendelet az egyes hivatalok által végzett hivatali jellegű dokumentációt kivette, de az elkülönítés a gyakorlatban teljes erővel nem érvényesült, és fennmaradtak önálló dokumentációs szervek is. Ezek a gyakorlati tapasztalatok is azt mutatják, hogy a dokumentációs tevékenységnek csak egyik fontos, de nem döntő kérdése a szervezeti forma.

Célunk ezúttal az, hogy a jogi dokumentációval foglalkozzunk, amely szoros kapcsolatban van a könyvtárakkal, a könyvtári munkával, ugyanakkor mégsem egészen párhuzamos azzal, hiszen nem szorosan könyvtárra épített bázisa is van.

I. Jogi gyűjtőkörű könyvtárak a magyar könyvtári szervezetben. Jogi dokumentációnk ezideig nem terjedt ki arra, hogy bemutassa a magyar könyvtári szervezetnek azt a szektorát, amely a maga együttesében az állam- és jogtudományok irodalmának gyűjtésére és feltárására képes és alkalmas. Ennek a hiánynak a kiküszöbölése érdekében, első lépésként, egy rövid és vázlatos áttekintést adunk az alábbiakban:

A jogi profil kijelölésének is a 164/1958. (M. K. 15.) M. M. sz. utasítás az alapja. Ennek rendelkezése szerint az állam- és jogtudományok (politika és államigazgatás) irodalmát gyűjtő és feltáró országos jellegű tudományos szakkönyvtár az *Országgyűlési Könyvtár*. Állománya: közel 400 000 kötet könyv és 50 000 kötet folyóirat. Kurrens folyóiratainak (hírlapjainak) száma: 1255, ebből külföldi 649. Hagyományos könyvtári katalógusain (betűrendes, szakrendi és helyrajzi) kívül folyóiratkatalógusai (teljes, kurrens és földrajzi), valamint 12-féle jogi speciál-katalógus áll a kutatók rendelkezésére. Katalógusrendszerében nyilvántartja, közel 100 külföldi szaklap állandó figyelése alapján, a külföldön megjelent szakecikkeket (betűrendes, szakrendi és országok szerinti nyilvántartás), a szakecikkeket Magyarországon bármilyen intézmény által elkészített fordításait (betűrendes, szakrendi és országok szerinti), valamint az ország jogélete szempontjából jelentős — elsősorban a környező államok — jogszabályait (országok szerinti és szakrendes katalógusokban), továbbá a hazai jogi cikkeket, szélesebb értelemben vett jogszabályainkat (kibocsátó szervek szerinti és szakrendi katalógus), beleértve a miniszteri utasításokat, fontosabb közleményeket és a Legfelsőbb Bíróság, illetőleg a Legfőbb Ügyészség elvi állásfoglalásait, végül 11 hazai könyvtárba járó külföldi jogi szakfolyóiratokat (lelőhely-katalógus).

Az Országgyűlési Könyvtár jogi dokumentációs munkát is végez. A jelentősebb külföldi nemzeti bibliográfiák állandó figyelése alapján negyedévenként jelenteti meg a *Külföldön megjelent fontosabb jogtudományi művek jegyzékeit*. A könyvtárnak ez a szolgáltatása is ingyenes, s célja az, hogy a jogász kutatók és gyakorlati jogászok számára tájékoztatást adjon a szakirodalom világszerte mutatkozó fejlődéséről. A jogászok címkataszterét a könyvtár az *Állam- és jogtudományi bibliográfiájában* szereplő szerzőknek, a jogi oktatással foglalkozó egyetemek oktató személyzetének, a könyvtár beiratkozott jogász olvasóinak, valamint a különböző jogász névjegyzékeknek, elsősorban a Magyar Jogász Szövetség kiadásaiban közölt vállalati jogász és ügyvédi munkaközösségi jegyzékeknek az adataiból állította össze.

A címanyag arra is lehetőséget nyújt, hogy a könyvtár új külföldi beszerzéseiről a prominens kutatóknak egyéni értesítéseket küldjön.

Külön kell kiemelnünk azt, hogy az Országgyűlési Könyvtár a Külügyminisztérium kijelölése folytán az Egyesült Nemzetek Szervezete kiadványainak magyarországi letéti könyvtára.

A könyvtárak gyűjtőkörének profilozása nem azt jelenti, hogy az állam- és jogtudomány irodalmát más könyvtárak nem gyűjtik. A jogirodalom után érdeklődők tehát a teljesség kedvéért más könyvtárak anyagát is figyelembe kell, hogy vegyék.

Lehetetlen lenne — ezúttal — minden olyan könyvtár legfontosabb adatait megadni, amelyben jogi művek is találhatóak. Most csak arra szorítkozunk, hogy azokról a könyvtárakról beszéljünk még, amelyek vagy egy-egy sajátos területet képviselnek, vagy általános anyagukon belül tartalmazznak olyan műveket (vagy folyóiratokat), amelyek esetleg éppen csak abban a könyvtárban találhatóak meg. A jelentősebb határterületek irodalmának gyűjtése sem közömbös.

Általános jogi gyűjtőkörű könyvtárak — természetesen — mindazok az egyetemi könyvtárak, amelyek jogi karokkal is rendelkeznek.

Az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára* nagy múltú s ezért elsősorban jelentős történeti anyaggal rendelkezik. A könyvtár a kari és intézeti könyvtárak hálózati központja is. Könyv- és folyóiratállománya meghaladja az egymillió kötetet. Mai gyűjtésében a jogtudomány irodalmára csak kis mértékben terjed ki, és a jogi szakoktatás támogatása érdekében az Állam- és Jogtudományi karon *Kari Szakkönyvtárt* működtet, amely a jogi kar intézeti könyvtárainak hálózati alközpontja is. A Kari Könyvtár kereken 60 000 szakkönyvvel és mintegy 500 féle szakfolyóirattal rendelkezik. Ezenkívül állományát meghaladó kötetszáma, részben a megszűnt jogakadémiáktól átvett, de ez idő szerint még feldolgozatlan anyaga is van. A Kari Könyvtár az egyetem oktató személyzetének és hallgatóinak a tankönyv- és szakkönyvtára, kivételesen azonban a kutatók rendelkezésére is áll. A vidéki egyetemek közül Szegeden és Pécsen folyik jogi oktatás.

A *Szegedi József Attila Tudományegyetem Könyvtára* nyilvános, tudományos könyvtár. Könyv és folyóiratállománya kereken 600 000 kötet. Fejlett katalógushálózata van, amely a központi könyvtárhoz, mint hálózati központhoz tartozó tanszéki és intézeti könyvtárak állományát is feltárja. Igen jelentős jogi irodalommal rendelkezik, s jelenlegi állománygyarapításában is figyelmet fordít a külföldi jogi irodalomra.

A *Pécsi Egyetemi Könyvtár* nyilvános, tudományos könyvtár. Könyv és folyóiratállománya kereken 250 000 kötet. Betű- és szakrendes katalógusa mellett számos különgyűjteményi katalógusa van. Tekintettel arra, hogy fenntartó szerve: a Pécsi Tudományegyetem az orvosi egyetemről különvált, a könyvtár elsődlegesen jogi gyűjtőkörű könyvtár lett.

A *Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára* nyilvános, tudományos könyvtár. A debreceni egyetem jogi karral nem rendelkezik, könyvtárát azonban mégis meg kell említeni a jogi gyűjtőkörű könyvtárak között, mivel régi állományának mintegy 15%-a jogi jellegű, a jelenlegi könyvkiadásból pedig teljes kötelespéldányt gyűjt, így hazai kurrens jogi állománya teljes. A könyvtár állománya, könyveket és folyóiratokat együtt számítva, kereken mintegy 800 000 kötet.

Az *Országos Széchényi Könyvtár* a magyar nemzeti könyvtár. Általános gyűjtőkörű hungarika állománya van, s így a magyar állam- és jogtudományi irodalom történeti és kurrens anyagát illetően is teljesnek tekintendő. Könyv- és folyóiratállománya kereken 2 000 000 kötet, s különgyűjteményei közül megemlítendő kisnyomtatvány- és kézirat-tára, mintegy 2 200 000 egységgel.

A *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára* általános gyűjtőkörű országos tudományos szakkönyvtár. Könyv- és folyóiratállománya együttesen kereken 800 000

kötet. A könyvtár feladata, hogy a kutatómunka számára a korszerű tudományos eredményeket megfelelő színvonalon közvetítse. A jogtudomány vonatkozásában csak a magasfokú tudományos tájékoztatáshoz szükséges nagy rendszerezéseket, bibliográfiákat és segédkönyveket gyűjti.

A nagy tudományos nyilvános szakkönyvtárak mellett említést kell tenni arról a két könyvtártípusról, amely elsődlegesen saját fenntartó intézményének a munkatársai rendelkezésére áll ugyan, de ezek a könyvtárak sem zárkóznak el a tudományos dolgozók, kutatók igényei elől. Ilyen elsősorban: az *Állam- és Jogtudományi Intézet Könyvtára*. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának a hálózatába tartozik, de intézetének munkaeszközeként jelentős, mintegy 25 000 kötetes könyv- és folyóiratanyaggal rendelkezik. Engedéllyel olyan kutatók is használhatják, akik az intézetnek nem munkatársai. Állománygyarapításában, fenntartó intézménye feladatainak megfelelően, a hazai jogi irodalmon túlmenően az alapvető külföldi jogi segédkönyveket és rendszerező nagy műveket, valamint az aktuális kutatási témák irodalmát gyűjti.

A nagyrészt jogi irodalmat is gyűjtő jelentősebb hivatali szakkönyvtárakra fokozottabban áll az a megállapítás, hogy elsősorban intézményeik napi munkájának a segítése a céljuk. Mindamellett és éppen ezért számos olyan külföldi művet lehet ezekben a könyvtárakban megtalálni, amelyek valamely részterület mélyebb tárgyalását jelentik.

Az *Igazságügyminisztérium Könyvtára* a törvényelőkészítés érdekében magas szintű jogi szakirodalmat gyűjt. Állománya közel 50 000 kötet. A *Külgügyminisztérium Könyvtára* különösen a nemzetközi jogi kutatások szempontjából tartalmaz értékes anyagot. A könyvtár állománya mintegy 30 000 kötet. A *Legfelsőbb Bíróság Könyvtára* a polgári büntető anyagi és alaki jogok szempontjából értékes irodalmat tárol. Állománya mintegy 35 000 kötet. A *Legfőbb Ügyészség Könyvtára* főként újabb jogi anyagot tartalmaz. Állománya mintegy 20 000 kötet. A *Budapesti Ügyvédi Kamara Könyvtára* különösen a magyar ügyvédi kar történetére és szervezetére vonatkozó irodalmat, valamint az új kurrens irodalmat gyűjti. Állománya mintegy 25 000 kötet.

Jelentős kézikönyvtárakkal rendelkeznek a megyei tanácsok végrehajtó bizottságai, a megyei és járási bíróságok és ügyészségek. Az alapvető új hazai jogi műveket a területi közművelődési könyvtárak (megyei, járási könyvtárak) is gyűjtik.

A könyvtárak bemutatása, illetőleg a könyvtárakkal való ellátottság ábrázolása keretében beszélnünk kell azokról az országos jellegű tudományos szakkönyvtárakról is, amelyek a jogtudomány legközelebbi határterületeinek s kisebb részben magának a jogtudományoknak az irodalmát is gyűjtik:

A *Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára* a közgazdaságtudományi főgyűjtőkör mellett — jogi tanszékére is tekintettel — jogi anyagot is gyűjt. Széles katalógusrendszere van. Betűrendes és szakrendi katalógusai mellett tárgyszó-katalógust is szerkeszt. Állománya kereken 300 000 kötet.

A *Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára* a statisztikán és közgazdaságtudományon kívül különösen a kriminálstatisztika és a szervezéstudomány gyűjtésével érinti az egyébként kis mértékben saját maga által is gyűjtött állam- és jogtudományi irodalom határait. Állománya kereken 350 000 kötet.

Az *Országos Tervhivatal Könyvtárának* a tervgazdasági, közgazdasági és statisztikai anyag gyűjtése folytán a jogtudomány határterületeinek irodalma szempontjából van jelentősége. Állománya mintegy 40 000 kötet.

A könyvtári szervezet bemutatása után röviden a dokumentáció szervezeti kérdéseiről is szólni kell, különös tekintettel arra, hogy bár a könyvtárügy szabályozásáról szóló törvényerejű rendelet a szakdokumentációs tevékenységet a megfelelő szakmai könyvtárakhoz utalja, az állam- és jogtudományi dokumentációs munkát az Országgyűlési Könyvtáron mint országos tudományos szakkönyvtáron kívül, sőt elsődleges fel-

adattal a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetének külön erre a célra szervezett Dokumentációs Osztálya végzi. Az Osztály szerkeszti a *Jogtudományi Közlöny* mellékleteként megjelenő *Dokumentációs Szemlét*. Figyeli az Állam- és Jogtudományi Intézet könyvtárába, valamint az Országgyűlési Könyvtárba járó külföldi folyóiratokat és hivatalos lapokat, s a beérkezett könyvekről, a folyóiratokban ismertetett könyvekről, a folyóiratcikkekről és a magyar nyelvű fordításokról közli a fontos bibliográfiai adatokat.

II. Könyvtári szolgáltatások. A magyar könyvtári szolgáltatások tendenciáikban nem maradnak el a világszinttől, figyelembe kell azonban venni azt, hogy az országnak tízmillió lakosa van, s a magyar nyelvterület sem eléggé széles ahhoz, hogy versenyezhetne a világnyelveken kiadott jogi bibliográfiákkal és szakmai dokumentációval.

A magyar könyvtári szervezet jogi szakszolgáltatásairól az alábbiakban számolunk be:

A magyar könyvkiadásról a *Magyar Nemzeti Bibliográfia* kéthetenként kiadott füzeteiben számol be. A hazai szakfolyóiratok cikkanyagáról a *Magyar Folyóiratok Repertórium*a ad tájékoztatást.

A jogtudományi szakirodalom (könyvek, tanulmányok) bibliográfiája az 1945–1961 közötti irodalmat foglalja össze, s kétévenként folyamatosan jelenik meg.

A *Külföldi szakfolyóiratok a jogtudományok hálózati könyvtáraiban* című lelőhelyes katalógus az utóbbi években évenként jelenik meg.

A *Külföldön megjelent fontosabb jogtudományi művek* című, dokumentációs jellegű kiadvány negyedévenként, folyamatosan jelenik meg.

A jogi anyagot tartalmazó *Dokumentációs Szemle a Jogtudományi Közlöny* mellékleteként ez idő szerint kéthetenként kerül kiadásra.

A könyvtárakban, illetőleg könyvtárak mellett szerkesztett, feltáró jellegű kiadványok „házon kívüli” szolgáltatások, és nem is szükségszerűen könyvtárhoz kötöttek. Természetesen helyes törekvés az, ha a könyvtári dokumentumokra alapozott kiadványok „műhelyközben” készülnek. Vannak azonban olyan könyvtári segédletek is, amelyek közvetlenül a könyvtár használatához vannak kötve.

A modern könyvtárak zöme az Egyetemes Tizedes Osztályozás nemzetközi rendszerének megfelelő szakkatalógust szerkeszt. A jogtudományok irodalmának országos szakkönyvtára: az Országgyűlési Könyvtár szakkatalógusa azonban nem ezt a rendszert követi, hanem egy másik rendszeren (Hartwig-féle szakrendszer) alapuló szakkatalógust épített ki, amelyet saját elgondolásai alapján és szükségleteinek megfelelően szerkeszt. Ennek a hátránya elsősorban, hogy az általában ismertebb szakrendszertől eltér, előnye pedig, hogy annak mechanikusabb rendszere helyett inkább helyezkedik logikai alapokra, és így bontásában megközelíti a legmodernebbnek tekinthető tárgyszó-katalógusokat. Az egyes jogágazatok együtt maradnak, s annak a részei rendszerint egy-egy önálló témára, valamely kisebb jogterületre vonatkoznak.

Az egyes könyvtárakban található folyóiratokról a folyóiratkatalógusok számolnak be. A jogi szakfolyóiratokat részletesen (az egyes tanulmányokig lemenően) csak az Országgyűlési Könyvtár, valamint az Állam- és Jogtudományi Intézet Dokumentációs Osztálya dolgozza fel.

A katalógusok a könyvtárak passzív szolgáltatásai, amelyek a kutatáshoz a potenciális lehetőségeket biztosítják. A könyvtárak gyűjtőkörének szakosítása párhuzamos a szolgáltatások vonatkozásában is, s olyan szakreferenciák nyújtására rendezkednek be az egyes könyvtárak, amilyen tudományág gyűjtését is ellátják. Ebből következik, hogy a jogi szaktájékoztató feladata is elsősorban a jogi szakkönyvtár feladata.

A *szakreferens szolgáltatás* azonban meg kell találnia az egészséges határokat. A könyvtárak nem rendezkedhetnek be arra, hogy a kutatók helyett egyéni munkákat

végezzenek, egyéni tudományos munkáik bibliográfiáját állítsák össze. Az ilyen feladatok ellátása a könyvtárak dolgozóit elvonná a közönség részére nyújtható könyvtári segítség-adástól, a kutatókat pedig a forrásanyagtól, ami végső soron a tudományos munka színvonalának csökkenéséhez vezethetne.

A konkrét szakreferenciákon túlmenően tehát a bibliográfiai segítségnyújtás a különböző *szak- és témabibliográfiák* összeállításában áll. Az ilyen jellegű könyvtárosi segédlet már nem egy-egy, hanem a valamely témával foglalkozó valamennyi kutató számára jelent szakmai segítséget. A témabibliográfiák tárgya tehát az aktuális kérdések irodalma. Még fokozottabb a könyvtári szolgáltatás aktivitása, ha nem is várja meg az olvasók kérdését, hanem maga irányítja az olvasást bizonyos tárgyak felé. Ilyenkor egy-egy tudományos terv, távlati terv vagy a külföldi irodalomból kitűnően aktualizált témának *ajánló bibliográfiáját* állítja össze a könyvtár. Az ajánló bibliográfiák különösen a kezdő kutatók, egyetemi hallgatók számára jelentenek értékes segítséget.

A jogászi munka segítségére szolgálnak az egyéb dokumentációs jellegű szolgáltatások is. A kiadványok ismertetése során már említettük jelentősebb hazai jogi dokumentációnkat. Vannak azonban kisebb jelentőségű, de említésre érdemes egyéb ilyen könyvészeti segédletek is. Az országos jogi szakkönyvtár például legújabb külföldi beszerzéseiről az illető tudományág ismert kutatóinak *egyéni értesítéseket* küld. A jogi szaklapok maguk is szívesen látják azokat a recenziókat, amelyek a könyvtárakba érkező külföldi jogi irodalomra hívják fel a figyelmet. Az *Állam és Igazgatás*, a *Jogtudományi Közöny*, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat *Jogi Tájékoztatója* a jelentősebb szakkönyvekről *Új külföldi könyvek* címszó alatt rövid recenziókat közölnek.

TAKÁCS JÓZSEF

Az első magyar nyelvű hang-illusztrációs zenetörténet. Népszerűsítő zenetörténet-írásunk fontos állomáshoz érkezett: néhány hónappal ezelőtt megjelent (s a közvetlen eredményt jelző: el is fogyott) a *Muzsikáló zenetörténet* címmel a Gondolat kiadásában indított sorozat első kötetének első kiadása. Tartalmi elemzésére e hely nem nyújt módot, annál inkább annak regisztrálására, hogy mennyire figyelemre méltó esemény e mű megírása és megjelentetése a könyvtörténetben és népszerűsítő szakirodalmunkban egyaránt. A zene múltja iránt érdeklődő olvasó első ízben kap kezébe olyan magyar könyvet, melynek szerves része, beépített illusztrációja maga a hangzó zene. Már egyedül ez a körülmény is a népszerűsítés felsőfoka iránti törekvés jele, hiszen azzal, hogy a kevesek számára hozzáférhető kottapéldák helyett hanglemezekkel illusztrál: hangjelzések és utalások helyett a zene rendeltetésszerű formáját, hangzó teljességét tárja az így gyorsan szélesíthető olvasórétegek elé.

De sokat lendít e fontos történeti ág közlésének, tolmácsolásának demokratizálásán a fogalmazás és a tálalás vonzó módja is. KROÓ György, az első kötet írója, akinek nevét a Rádióban elmondott heti zenekritikáin kívül elsősorban néhány zeneszerzői kis-monográfiája (SCHUMANN, BERLIOZ) és a BARTÓK színpadi műveiről írt nagy jelentőségű könyve tette ismertté: most minden eddiginél közvetlenebbül szól az olvasóhoz, egyszerű fogalmazásban közöl helyes meglátással sűrített nagy eseményeket a művelődés történetének egyik legfontosabb és legnemzetközibb ágából. A zenetörténetírás új próbatétele ez a kötet: anélkül, hogy az adatközlést, az „apparatust” tartaná fontosnak, végigvezeti az olvasót a régi zenetörténet lényeges mozzanatain. Az első kötet, melynek a zene keletkezésére visszaillesztett bevezetését UJFALUSSY József írta, a középkortól a barokk zene csúcspontjáiig, BACH és HÄNDEL koráig ismerteti a zene fejlődését.

A bibliofil szempontból is figyelemre méltó kiadvány nagy-margós, nagy-betűs, levegős tipografizálása a Gondolat-Kiadó szerkesztői és műszaki együttesét dicséri.

KECKSEMÉTI ISTVÁN

Az IS/TC 46 budapesti tanácskozása. A Nemzetközi Szabványügyi Szervezet dokumentációs és könyvtári szabványosítással foglalkozó 46. sz. technikai bizottsága tizedik ülészakának helyéül Budapestet választotta. Az október 12 és 17 közé eső héten lefolyt jubileumi ülészak rendezésének megtisztelő feladatát a Magyar Szabványügyi Hivatal, a dokumentációs és könyvtárügyi szabványosítás magyar bizottságának közreműködésével, kitűnően, minden bel- és külföldi résztvevő teljes megalégedésére látta el. Tizennégy nemzetből összesen mintegy 50 delegátus vett részt a tanácskozásokon, rajtuk kívül három érdekelt nemzetközi szervezet: az UNESCO, a FID és az IFLA képviselői. A magyar delegációt a nemzeti szakbizottság elnöke, LÁZÁR Péter vezette. LÁZÁR megnyitó beszédében tett javaslatára az ülészak elnökéül C. VAN DIJKET, a németalföldi delegáció vezetőjét választották meg.

A tanácskozások — a munkatervet kijelölő, majd a határozatok felett végső fokon döntő két plenáris ülés mellett — elsősorban az albizottságban és a munkabizottságokban folytak. Az ülészak folyamán ment határozatba, hogy a már 1950 óta működő első albizottság (SC 1) mellett — amely a dokumentációs reprodukcióval kapcsolatos szabványosítási kérdésekkel foglalkozik — albizottsággá (SC 2) lép elő a jelen ülészak harmadik számú munkabizottsága is, amely a szintén évek óta szőnyegen levő és bizonyára még hosszú további vitákat igénylő transliterációval, a nem latin betűs írások átírásának a szabályozásával fog foglalkozni.

Az első albizottság — miután részletesen megtárgyalta eddigi munkáját és annak eredményeit — határozatot fogadott el az ISO/TC 95. sz. bizottságával való együttműködésről, illetve a két bizottság megfelelő albizottságai közti munkamegosztásról. További határozatok születtek a mikrofilmek méretét, a mikrofilmtekercsek tárolási módjait, az olvasókészülékek megvilágítási viszonyait, végül a mikromásolatok megővését illető szabványjavaslatokról és tervezetekről.

Az új — SC 2. sz. — albizottság, amely az ülészak alatt még mint 3. sz. munkabizottság működött, a cirill betűk átírását illető R 9. sz. (már 1955-ben elfogadott) nemzetközi szabványajánlással kapcsolatban fogadott el néhány pótlást (így különösen az angolszász országokban szokásos néhány sajátos átírási forma megengedését); külön táblázatokban foglalta össze az orosz nyelvű és a nem orosz szláv nyelvű cirill betűs írásjegyek jelölését; a nem szláv nyelvű, de cirill betűs írást használó népek betűinek átírási táblázatát egy következő ülés fogja tárgyalni, amelyre a magyar bizottság készít előterjesztést. További lépések történtek a jiddis, a kínai és a japán írás transliterációjának a szabványosítása érdekében. Az albizottság a transliteráció általános alapelveit külön szabályzatban foglalta össze. Magát a „transzliteráció” terminust a jövőben az „írott nyelvek konverziója” (conversion des langues écrites) megjelöléssel kívánja helyettesíteni az albizottság; ez már saját, a plenáris ülés által is elfogadott új elnevezésében kifejezésre fog jutni.

Az 1. számú munkabizottság a rövidítések kérdésével foglalkozott. A tanácskozások eredménye két ajánlástervezet elfogadása lett, amelyeket immár csupán a formai kérdésekre, elsősorban a diakritikus jelekre vonatkozó javítások megtétele érdekében fog a munkabizottság elnöke a munkabizottság egy-egy nyelv szempontjából illetékes tagjával megegyezően közölni, hogy utána az ISO főtitkársága elé kerülhessenek, és még 1965 folyamán szabványajánlással válhassanak. A két ajánlástervezet egyike a folyóiratok címében előforduló általános („folyóirat”, „periodika” jelentésű) szavak rövidítésének a kódexét foglalja magában, másika a bibliográfiai hivatkozásokban előforduló tipikus szavak nemzetközi rövidítésjegyzékét. Az első ajánlástervezettel kapcsolatban érdekes vita alakult ki — nemzetközi szervezetek, elsősorban az UNESCO megkeresése alapján — az ún. CODEN-rendszerről: az amerikai referáló folyóiratokban használt és a gépi adatkeresés követelményeihez is alkalmazkodó, egységesen minden folyóiratcímet négy betűre

redukáló rövidítési táblázatról. Az elfogadott határozat hangsúlyozza a CODEN-rendszer értékeit; ugyanakkor a nemzetközi szabványosítás szempontjából való tárgyalását még nem tartotta időszerűnek. Az amerikai szabványügyi szervezet maga is az ISO R4-nek és nem a CODEN-nek megfelelő szabványt dolgozott ki. A bibliográfiai hivatkozásokban mindig szükség lesz könnyen feloldható rövidítésekre — az érvényben levő ISO R4 számú ajánlást tehát meg kell tartani, sőt továbbfejleszteni. A továbbfejlődés érdekében a munkabizottság javaslatára az ISO/TC 46 napirendre tűzte az R4 néhány, a munkabizottság által meghatározott pontjának a revízióját. Végül ugyancsak napirendre tűzték egy nemzetközi folyóiratcím-rövidítés-jegyzék nyelvenkinti fokozatos összeállítását is.

A 2. sz. munkabizottság két ajánlástervezetet készített és terjesztett a plenáris ülés határozatával megerősítve az ISO-titkárság elé: az első a kiadványok mutatóiról, a másik a könyvek címlapjairól rendelkezik.

Végül egy külön, az ülések folyamán megalakított statisztikai albizottság foglalkozott az IFLA által az UNESCO elé terjesztett könyvtári statisztikai javaslattal. A munkabizottság javaslatára a plenáris ülés négy határozatot fogadott el: ezek magukéva teszik az IFLA javaslatát, felajánlják az ISO/TC 46 közreműködését, kiterjesztik az ISO/TC 46 munkatervét a dokumentációs és a könyvtári terminológia szabványosítására, e tárgyban ajánlástervezetet készítenek. E célkitűzések megvalósításáról külön kiküldött munkabizottság fog gondoskodni az IFLÁ-val együttműködésben, és 1966-ban tárgyalási alapon szolgáló javaslatot terjeszt az UNESCO elé.

Az ülészek ideje alatt a Magyar Szabványügyi Hivatal és az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ gazdag társadalmi programot bonyolított le. Ezek közül említést érdemel az OMKDK szabványügyi kiállítása. A kiállítás bizonyította a szabványosítás szükségességét a dokumentáció majd minden területén. Szemléltetően mutatta, hogy a világon megjelenő kb. 30 000 tudományos jellegű folyóirat részbeni feldolgozása is csak akkor remélhető, ha az abban elhelyezett cikkek, tanulmányok a szükséges bibliográfiai adatokat tartalmazzák, és azok sorrendje lehetőleg azonos. A szabványosítás — mint ezt a kiállítás bemutatta — a dokumentáció majd minden területére és eszközére kiterjed és hasznosan segíti a feldolgozás munkáját.

Az ülészeket záró díszvacsorán a Magyar Szabványügyi Hivatal részéről TAKÁCS Pál, a Hivatal elnöke üdvözölte a vendégeket, akiknek nevében C. VAN DIJK, valamint a francia delegáció vezetője, R. FRONTARD mondott köszönetet a vendéglátásért.

DEZSÉNYI BÉLA

Az IFLA 1964. évi közgyűlése. A Könyvtárosegyesületek Nemzetközi Szövetsége (International Federation of Library Associations) Rómában, a Palazzo Barberiniben tartotta 1964. évi, XXX. közgyűlését. Ez az IFLA összejevetel volt a legnagyobb méretű a Szövetség 37 éves fennállása óta. A résztvevők számának az utóbbi években bekövetkezett növekedésére jellemző, hogy míg az 1962. évi berni közgyűlésen 30 ország 143 küldötte, az 1963. évi szófiai közgyűlésen pedig 24 ország 159 küldötte jelent meg, a római közgyűlésen 34 ország 317 küldötte vett részt. A mostani közgyűlésen résztvevő magyar delegáció MÁTRAI László, a Magyar Könyvtárosok Szabó Ervin Köre elnöke és SZÉKELY Sándor, a Kör titkára vezetésével 12 tagból állt. A szeptember 14-i plenáris ülés alkalmából osztották szét a delegátusok között az UNESCO könyvtárüggyel kapcsolatos tevékenységéről és a FID 1963. évi munkájáról szóló jelentést. Ezen a napon hozott határozatot a közgyűlés az alapszabály módosítása tárgyában. Ennek értelmében a korábbi 20 tagú végrehajtóbizottság helyett a jövőben a választott elnökön kívül 4 alelnök intézi 3 éven át a Szövetség ügyeit. A végrehajtóbizottságnak azonban hivatalból tagja

lesz a lelépő elnök, a főtitkár, a pénztáros és a *Libri c.* folyóirat főszerkesztője. Ez utóbbi három tag szavazati jog nélkül. Fontos változást jelentett a kibővített végrehajtóbizottság átalakítása olyan tanácsadó testületté, amelynek a munkájában a végrehajtóbizottság tagjain kívül a szakbizottságok elnökei és titkárai is részt vesznek.

A plenáris ülést követő napokon (szept. 15–17.) a szekciók, illetve bizottságok tartották üléseiket, amelyeknek a személyi vonatkozású érdekessége magyar szempontból, hogy az IFLA Könyvtárépítési és Berendezési Szakbizottsága TOMBOR Tibort, az OKDT Könyvtárépítési és Berendezési Szakbizottsága elnökét bízta meg azzal, hogy egy nyolc tagú, szakértőkből álló munkabizottság vezetőjeként kidolgozza és az 1965. évben Helsinkiben tartandó közgyűlés elé terjessze a könyvtárépítésekkel és berendezésekkel kapcsolatos dokumentumok (programok, tervrajzok, fényképek, egyéb, a tervezés és az építés során keletkezett iratok stb.) nemzetközi érvényű osztályozási rendszerét.

A szakbizottságok ülésein számos érdekes javalsatot vitattak meg. Általában az a törekvés jellemezte a közgyűlés munkáját, hogy az IFLA különösen a FID-del, továbbá az ISO-val mélyítse el a kapcsolatait. E gondolat jegyében születtek meg azok a határozatok, amelyek a FID-del való szoros együttműködést javasolták a könyvtári és a dokumentációs munka területén alkalmazható különböző gépi megoldások közös programkialakítása tárgyában. Ugyanez az együttműködési törekvés nyilvánult meg a reprográfia terén is. A FID elnöke, Burton W. ADKINSON a közgyűlésen elhangzott felszólalásában annak a reménynek adott kifejezést, hogy az IFLA és a FID meg tudja találni a hatásos és szoros együttműködés területeit és módjait.

-RT-

A Szabó Ervin Könyvtár jubileuma. Csendes és szerény volt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dolgozóinak a visszaemlékezése intézményük megnyitásának a 60. évfordulójára. Két kiadvány szerkesztését már úgy időzítették, hogy címlapjukon feltüntetették: „Megjelent a könyvtár fennállásának 60. évében.” (*Dienes László; A budapesti könyvtárügy úttörői.*) Novemberben került ki a nyomdából a könyvtár 1963-i *Évkönyve* SÁRLÓS István V. B. elnök köszöntőjével és számos könyvtártörténeti vonatkozású cikkel. A könyvtár javaslatára a Posta az események-évfordulók sorozatban SZABÓ Ervin arcképét ábrázoló bélyeget adott ki, felirattal: „60 éves a Szabó Ervin Könyvtár.” A Képzőművészeti Alap a könyvtár központi épületét ábrázoló levelezőlapot készíttetett.

A Magyar Televízió művelődési rovata félórás műsort állított össze *A kultúra történelemkönyvéből* sorozatban a 60 éves könyvtárról. A műsorban beszélt KÓHALMI Béla, a könyvtár volt igazgatója és KONDOROSI Sándor osztályvezetőhelyettes, mindketten SZABÓ Ervin egykori munkatársai. Visszaemlékeztek a könyvtár megalakulásának idejére, majd a film bemutatta az intézmény mai életét Révész Ferenc igazgató magyarázatai kíséretében.

Régi emlékek felkutatásával készült el a központban felállított könyvtártörténeti kiállítás. SZABÓ Ervin és munkatársainak harcait muzeális értékűvé vált ügyiratok, felterjesztések, levelek, elsárgult fényképek érzékeltették. A könyvtár mai életét fényképek, grafikonok, táblázatok mutatták be. A tárlókban a könyvtár kiadványait helyezték el, a legrégebbi időktől napjainkig.

Október 17-én Ünnepi Munkaértekezleten emlékeztek meg a könyvtárosok a jubileumról. Meghívták a nyugdíjasokat és a régebbi munkatársakat is. Révész Ferenc igazgató pillantott vissza az elmúlt hatvan évre, és ismertette a mai eredményeket és terveket. KÓHALMI Béla a Könyvtár fiatal munkatársainak szánt előadást tartott a szabó-ervini könyvtárvezetés akkor még nálunk eléggé ismeretlen munkamódszereiről.

A kerületi könyvtárakban kisebb kiállításokkal hívták fel az olvasók figyelmét az évfordulóra. Több kerületben ünnepi esteket is tartottak. Jelentősebb volt a Vadász-utcai 1. számú könyvtár visszaemlékezése, mert egybeesett saját 50 éves jubileumával.

A sajtóarchívumok szerepe Németországban. Münchenben kongresszust tartottak a nyugat-németországi sajtóarchívumok vezetői. A kongresszuson elsősorban az egyes újságok, továbbá a rádió- és televízióállomások, valamint a filmgyárak házi archívumai voltak képviselve, de jelen voltak a minisztériumok, a Reichstag és az egyetemi sajtótudományi intézetek kiküldöttei, végül a két nagy önálló archívális gyűjtemény, a hamburgi *Weltwirtschaftsarchiv* és a müncheni *Institut für Zeitgeschichte* vezetői is. Megállapították, hogy az archívumok jelentősége egyre nagyobb a sajtó életében. A nálunk is ismert *Der Spiegel* c. hetilap archívumában 32 szerkesztői rangban levő munkatárs és három főnyi segédzsemyezet, a *Süddeutsche Zeitung*-nál 15 főt kitevő gárda kezeli a házi dokumentumgyűjteményt. Az archívumok sorra tűzik napirendre állományuk biztonsági mikrofilmzését. A hamburgi városi tanács 180 000 márkát szavazott meg a *Weltwirtschaftsarchiv* kivágatgyűjteményének mikrofilm-felvételeire. A *Neue Zürcher Zeitung* archívuma magát a lapot, annak összes évfolyamait 1952 óta filmezi, a hirdetési részt is beleértve (amelynek dokumentum-értékét a nagy lapok filmezésének a nemzetközi gyakorlatában általában vitathatónak tartják).

Érdekes a müncheni *Institut für Zeitgeschichte* beszámolója is, itt található meg jelenleg a náci-korszak aktaszerű anyagának legnagyobb gyűjteménye: a Hitler-kormány és a horogkeresztes párt iratai mellett a nürnbergi perek iratai is. Azokról az iratokról, amelyeket ez idő szerint még a nyugati hatalmak őriznek, mikrofilmgyűjtemény áll rendelkezésre. Az intézet szoros kapcsolatot tart a rádió- és televízió-állomásokkal, valamint pedagógiai intézményekkel.

A sajtóarchívumok legközelebbi kongresszusát 1965-ben, Hamburgban fogják megtartani.

D. B.

Korunk legdrágább könyvei. Joseph FORET párizsi kiadó DALIT, a spanyol festőt kérte fel, hogy az általa kiadott *Don Quichotét* illusztrálja. Az eredeti kiadás „csekély” 10 millió régi frankba került.

1960-ban következett az *Isteni színjáték*, amelynek illusztrálását szintén DALI vállalta. A könyv mindössze 100 példányban készült, darabonként 1 millió régi frankért.

Egyik rekordot a *Geschichte von Ithaka* tartja. Ennek a könyvnek első példánya 50 kg-ot nyomott. Kiadtak még kevésbé költséges kiállításban további 7 példányt is, hogy kedvébe járjanak a bibliofileknek. Ezeknek az ára 20 és 200 000 új frank között mozog.

A „csúcst” FORET-nek egy *Apokalypsis* kiadványa érte el. 7 ismert művész illusztrálta, és 7 neves író kommentálta. A 136 lapnyi kézírást pergamenlapokra egy gyermekbénulásos fiatal lány két évig írta. A tékozló pompával kiállított könyvből egy példány készült, költségei elérték az 1 millió új frankot. A táblák bronzból vannak, nagyságuk 75 × 62 cm. A könyv súlya 120 kg. Az első tábla arany Krisztus-képmással, gyöngyökkel, acháttal van díszítve. Mikor a könyv bemutatásra került, már nem is esett másról szó, mint a számadatokról: a kivitelezés ideje 3 év, készítette 7 festő, 7 író. A könyv 21 eredeti festményt, 83 000 kézzel írott betűt tartalmaz stb.

Ezekkel a kiadványokkal a kiadóknak már csak egy volt a céljuk: felkelteni azoknak a gazdagoknak az érdeklődését, akiknek minden pénzt megér, hogy ilyen különleges ritkaságokra tegyenek szert és „műgyűjtői” hiúságukat kielégítsék.

FRANKL SÁNDORNÉ